

ارزیابی و تحلیل شاخص‌های شهر خلاق در کلانشهرها (مطالعه موردی منطقه ۱ کلانشهر تبریز)

مجید دانش‌پور مقدم^۱
رضا ولی‌زاده^۲

چکیده

شهر خلاق محیط و بستری را فراهم می‌کند که در آن مسائل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی صاحبان اصلی فضاهای شهری، یعنی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه‌ریزان شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد و برای حل معضلات پیش روی شهر و بهبود شرایط زندگی در محیط‌های شهری، افراد دارای نفع و مسئولیت در کنار هم فعالیت می‌کنند و به واسطه این فعالیت، از نتیجه آن در ارتقای کیفیات محیطی شهر و افزایش میزان زیست‌پذیری و ارتقای کیفیت زیستن در محیط شهر بهره‌مندی می‌برند. فرض ابتدایی شهر خلاق آن است که آدم‌های عادی می‌توانند کارهای فوق‌العاده‌ای انجام دهند فقط به شرطی که فرصت کافی در اختیار داشته باشند. بنابراین با توجه به اهمیت موضوع، این پژوهش به ارزیابی و تحلیل شاخص‌های شهر خلاق در کلانشهرها؛ مطالعه موردی منطقه ۱ کلانشهر تبریز می‌پردازد. نتایج پژوهش نشان داد منطقه ۱ شهر تبریز با مسائل و مشکلاتی زیادی در زمینه شهر شاخص‌های شهر خلاق مواجه است. منطقه ۱ شهر تبریز به دلیل مهاجرت‌های بی‌رویه، رشد فزاینده جمعیت شهری، تغییرات توسعه شهری، وجود خرده فرهنگ‌های مختلف، نبود پویایی و سرزندگی، با مشکلات زیادی دست‌وپنجه‌نرم

۱- دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

۲- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز (نویسنده مسئول)

می‌کند. وجود ناپایداری در مناطق مختلف شهر تبریز به صورت مشکلات متعددی از جمله ناهنجاریهای اجتماعی، عدم مشارکت فعال شهروندان، افزایش هزینه‌های مدیریت شهری، عدم نشاط و سرزندگی شهروندان و غیره بروز یافته است. سنجش شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز نشان داد در بین شاخص مشارکت شاخص اداره امور شهری با میانگین (۱,۹۸) و شاخص مشارکت مردم در ارائه ایده‌های نو با میانگین (۲,۱۶)، در بین شاخص تنوع فضای شهری شاخص وجود معماری خاص و متنوع با میانگین (۲,۶۴) و شاخص وجود مراکز رفاهی و تجاری و ورزشی با میانگین (۳,۲۴)، در بین شاخص جذب سرمایه شاخص جذب سرمایه خارجی و بین‌المللی با میانگین (۲,۲۷) و شاخص جذب سرمایه داخلی با میانگین (۳,۱۴۴) و در بین شاخص تکنولوژی ارتباطی شاخص دسترسی به دفاتر خدماتی و ارتباطی با میانگین (۲,۷۹) و شاخص دسترسی به عابر بانک با میانگین (۳,۶۰) به ترتیب بدترین و بهترین وضعیت را داشته‌اند.

واژگان کلیدی: شاخص‌های شهر خلاق، مشارکت، تنوع فضای شهری، جذب سرمایه، تکنولوژی ارتباطی

مقدمه

شهرها مرکز ثروت ملل هستند. اما، در قرن جدید ماهیت تولید ثروت و توسعه تغییر کرده و زیربنای آن ایده و تبدیل آن به تولید و خدمات است. این موضوع در کلان‌شهرها ماهیت گسترده‌ای دارد. در جهان امروز، کلان‌شهرها اهمیت و جایگاه ویژه‌ای در شکل‌گیری جریان‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی دارند و عملاً به کانون‌های پویایی، خلاقیت، تولید و توسعه اقتصادی و اجتماعی جهان معاصر تبدیل شده‌اند. کلان‌شهرهای امروزی کانون خلاقیت، ثروت، قدرت، تولید انبوه، نوآوری‌های فرهنگی، انواع ایدئولوژی‌ها و سرانجام کانون مصرف انبوه محسوب می‌شوند (شکویی، ۱۳۸۷: ۲۰۸). کلان‌شهرها به جهت بهره‌مندی از ویژگی‌هایی همچون تمرکز، تنوع و پویایی و تحرک، پتانسیل‌های فراوانی برای پرورش و جذب سرمایه انسانی خلاق و به موجب آن، دستیابی به توسعه اقتصادی دارند. کلان‌شهرهای ایران نیز طی وسیعی از امکانات و خدمات را در خود جای داده‌اند که آن‌ها را از دیگر شهرهای کشور متمایز می‌کند. علاوه بر این، تنوع فعالیت

اقتصادی، تمرکز بخش اعظم مراکز آموزشی، تمرکز فعالیت‌های فناوری و تولید اطلاعات، برخورداری از مهم‌ترین مراکز فرهنگی و مواردی از این قبیل می‌تواند جاذب سرمایه خلاق باشد و زمینه مناسبی برای نگهداری و تأمین زندگی همراه با رفاه نسبی برای آن‌ها فراهم کند (عسگری سوادجانی، ۱۳۹۳: ۴). با توجه به اهمیت اقتصاد خلاق، صنایع خلاق، طبقه خلاق و به طور کلی، شهر خلاق در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و بازآفرینی فضای شهری، هدف تحقیق این است که شاخص‌های شهر خلاق را در کلانشهر تبریز مورد ارزیابی و سنجش قرار دهد. چرا که کلانشهرها با مسائل مختلفی نیز روبرو هستند و برای حل این‌گونه مسائل به خصوص مسائل اجتماعی و اقتصادی به خلاقیت نیاز دارند (Coletta, 2008). پیترهال شهرهای خلاق را شهرهایی با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی ترکیبی و مختلط می‌داند که عرصه را برای تعامل بیشتر و تبادل راحت و غیررسمی اطلاعات بین مردمان خلاق فراهم می‌کند که به نوبه خود، به ایده‌های جدید و تفکر خلاقانه منجر می‌شود (Hall, 2000). برخی دیگر شهرهای خلاق را با ویژگی‌هایی همچون تحمل پذیرش گروه‌های مختلف اجتماعی، قومی و فرهنگی، قدرت حل مسائل مختلف مدنی، ایجاد محیطی برای جذب افراد خلاق و مبتکر، ایجاد فضایی برای پرورش خلاقیت‌ها و به کارگیری ایده‌های ساکنان در جهت حل مسائل، رشد اقتصادی و توسعه می‌شناسند (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۹۰). شهر خلاق دارای شاخص‌ها و معیارهای مختلفی از جمله سرمایه انسانی خلاق، طبقه خلاق، تنوع، گشودگی، تحقیق و توسعه، مشارکت، تکنولوژی، فن آوری نوآوری، اشتغال، کارآفرینی، زیرساخت‌ها، برند (دل انگیزان، ۱۳۹۷: ۶) و ... هستند. در این پژوهش ۴ شاخص مشارکت، تنوع فضای شهری، جذب سرمایه، تکنولوژی ارتباطی در منطقه ۱ کلانشهر تبریز مورد سنجش قرار گرفته است. شهر تبریز به عنوان پنجمین کلانشهر کشور، مرکز دارای ده منطقه شهرداری دارد که بزرگترین آن از لحاظ وسعت منطقه ۶ و کوچکترین آن منطقه ۸ می‌باشد. از لحاظ جمعیتی نیز منطقه ۴ بیشترین جمعیت و منطقه ۲ کمترین جمعیت را دارد. این مسأله در حالی است که با توجه به افزایش روزافزون جمعیت در کلانشهر تبریز به خصوص نواحی حاشیه نشین آن که عمدتاً در مناطق یک ساکن هستند و از طرفی دیگر سکونت افراد کم درآمد و فقیر

شهری در منطقه ۱، ضرورت توجه و ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ کلانشهرها تبریز اجتناب ناپذیر است.

چهارچوب نظری پژوهش

شهر خلاق شهری است که به دلیل اهمیت زیبایی‌شناختی و توانایی آن برای پرورش قوه ادراک و ارتباطات مورد احترام است؛ جایی که تنوع فرهنگی غنیمت شمرده شده و بیان خلاقیت در تمام اشکال آن مورد تشویق قرار می‌گیرد (شه‌بایان و رهگذر، ۱۳۹۱: ۶۷). شهر خلاق یک روش جدید در برنامه ریزی شهری است که چگونگی اینکه مردم بتوانند، فکر، برنامه ریزی و عمل خلاقانه در شهرها داشته باشند را توضیح می‌دهد و نشان می‌دهد که ما چگونه می‌توانیم شهرهایمان را از طریق بهره‌گیری از تفکرات و استعداد‌های مردم، سرزنده و زیست‌پذیر کنیم (لندری، ۲۰۱۲: ۱۱). در شهر خلاق مسایل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی صاحبان اصلی فضا‌های شهری، یعنی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه ریزان شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد (کوک و لازریتی، ۲۰۰۸: ۱۲). برای جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق، شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی‌های خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند (فلوریدا، ۲۰۰۵: ۸). غیر از بسترهای دانش، صنعت به ویژه صنایع با فن‌آوری برتر، بسترهای اجتماعی و فرهنگی چون، تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی، و برابری اجتماعی جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده‌اند (ویندن و همکاران، ۲۰۰۷: ۵). از ویژگی‌های عمومی هر شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود (به خصوص نسل جوان)، مکانی جذاب برای گردشگران، توانمند در شکوفایی بخش‌های مختلف اقتصادی، همچنین مرکز جذب بنگاه‌های مختلف اقتصادی نو ظهور (خوشه‌ها و مراکز تحقیقاتی) به ویژه در زمینه فناوری‌های برتر) می‌باشد (سرور و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۲۵). هدف شهر خلاق، مشتمل بر جذب نهادها، افراد و شرکت‌های خلاق در فعالیت‌های مرتبط با شهر و همچنین ایجاد زمینه درک شهر و همچنین ایجاد زمینه درک شهر به عنوان یک پدیده خلاق است. این امور، از طریق تشویق سازمان‌های خلاق، برای جذب در مجموعه مدیریت شهری و تشویق و مشارکت افراد خلاق در تصمیم‌گیری‌ها و افزایش اثر این تصمیمات در

محیط شهری است. حمایت از نوآوری در عرصه‌های مختلف شهری، به ویژه عرصه هنری و ایجاد فضاهای لازم برای انجام این امور از جمله سایر فعالیت‌های لازم در این محور است (خان سفید، ۱۳۹۱: ۸).

هدف دیگر ایجاد چنین شهری، رهایی از بن‌بست‌های مدیریتی و کالبدی و پیاده‌سازی دو اصل مشارکت و کارایی است که از شاخص‌های اصلی در حوزه حکمروایی شهری می‌باشند. حمایت از نوآوری در عرصه‌های مختلف شهری، به ویژه عرصه هنری و ایجاد فضاهای لازم برای انجام این امور، از جمله فعالیت‌های لازم در این محور است. داشتن شهر خلاق، نهایت آرزوی هر جامعه مدرنی است. شهر خلاق فضایی است که در آن فعالیت‌های نوین رخ می‌دهد. شهر خلاق در قرن بیست و یکم به معنای شهروندان خلاق است (عباسی و شبانی، ۱۳۹۶: ۲). یک شهر خلاق محیط مساعدی برای تربیت خلاقیت انسانی است و زمینه پرورش خلاقیت ساکنین خود را نیز فراهم می‌آورد. این شهرها فضای پویا و سالمی دارند و به سرعت خود را با ایده‌های جدید سازگار می‌کند. همچنین گروه‌های جدید مهاجر را به راحتی در خود جای داده و به هم‌سازی و همزیستی خلاقانه آنها کمک می‌نماید. در شهر خلاق مسایل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی صاحبان اصلی فضاهای شهری، یعنی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه‌ریزان شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد (Cooke & Lazzeretti, 2008: 12). یک شهر خلاق باید بتواند گروه‌های مختلف اجتماعی با فرهنگ‌های متفاوت را در خود پذیرا باشد. چرا که وجود یک جمعیت متنوع با ایده‌های گوناگون شانس ظهور خلاقیت را افزایش می‌دهد. لازمه این کار نیز تنوع بخشیدن به فرصت‌های اشتغال، کار و تفریح است (مختاری ملک آبادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۶). برای جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق، شهرها و مناطق وابسته به آن باید ویژگی‌های خاص داشته باشند که بتوانند به شهر خلاق تبدیل شوند (Florida, 2005, 8). غیر از بسترهای دانش، صنعت به ویژه صنایع با فن‌آوری برتر، بسترهای اجتماعی و فرهنگی چون، تنوع اجتماعی، مطلوبیت محل زندگی، کیفیت زندگی، و برابری اجتماعی جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده‌اند (Winden & et al, 2007, 5).

ارایه دهند(ربانی خوراسگانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶). شهرهای خلاق بر تولیدات فرهنگی متمرکز است (Qurchy, 2012: 7). در واقع متغیرهای شهر خلاق عبارت است از فناوری، استعداد و سطح تحمل که بین طبقه خلاق بسیار پراهمیت و بارزتر می‌باشند. اگر چه این سه متغیر به تنهایی منجر به خلاقیت نمی‌شوند، ولی آن‌ها به عنوان عامل‌های جذب کننده و شکل دهنده به شهر قرار دهنده آن به سمت شهر خلاق عمل می‌کنند (Florida, 2014: 46).

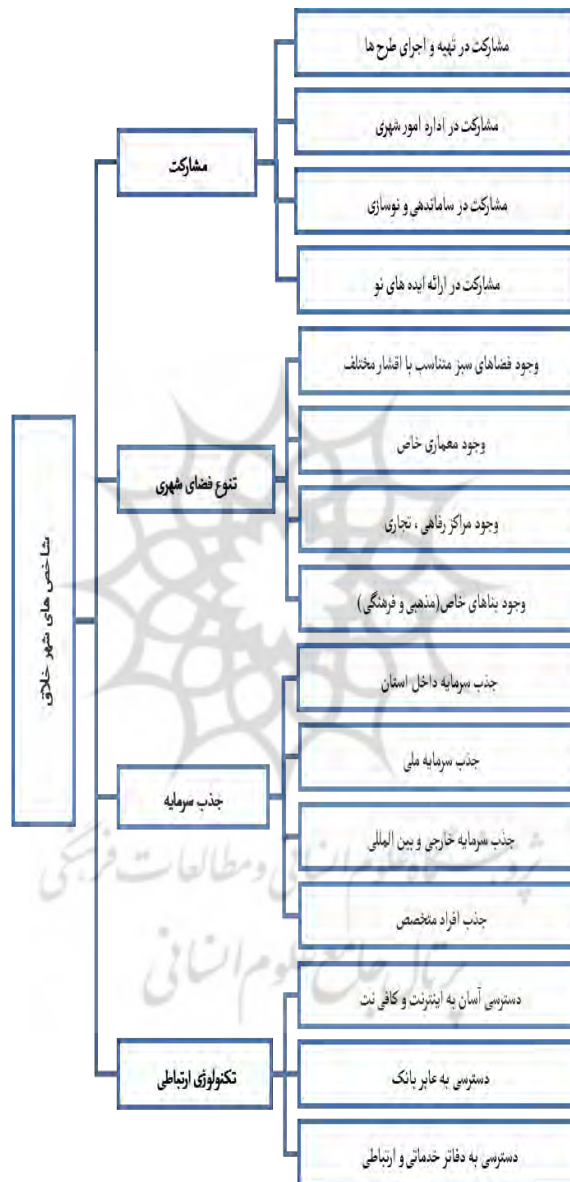
روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق با توجه به ماهیت کاربردی و براساس روس تحلیلی - توصیفی است. برای گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر از دو روش عمده، مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی استفاده شد. بدین صورت که برای مطالعه زمینه پروژه و گردآوری اطلاعاتی در بخش چارچوب نظری از مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی و برای ارزیابی و تحلیل شاخص‌های شهر خلاق در کلانشهر تبریز از روش میدانی مبتنی بر مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه‌ای براساس طیف لیکرت تهیه شده بود، روایی و پایایی کلی متغیرها به ترتیب ۰.۸۰۳ و ۰.۷۶۱، به دست آمد. نمونه آماری پژوهش ۳۸۴ نفر بوده است. برای ارزیابی و سنجش شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز، از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است.

جدول شماره ۱- ضریب پایایی شاخص‌های پژوهش براساس آلفای کرونباخ

شاخص	مشارکت	تنوع فضای شهری	جذب سرمایه	تکنولوژی ارتباطی	مجموع
آلفای کرونباخ	۰,۷۸۸	۰,۷۹۵	۰,۷۶۳	۰,۶۹۸	۰,۷۶۱
تعداد گویه‌ها	۴	۴	۴	۳	۱۵

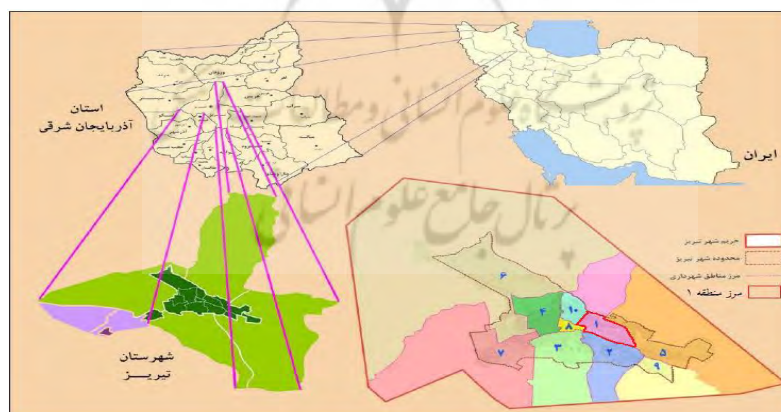
شاخص‌های شهر خلاق می‌تواند نشان دهد که آیا جامعه به گونه‌ای فعال مردم را تشویق می‌کند تا به شیوه‌ای خلاق و نوآورانه ابزار وجود کنند و در جامعه مشارکت ورزند؟ خلاقیت به شکلی گسترده می‌تواند به عنوان ظهور چیزی متعالی و مناسب از منظر یک شخص، گروه یا جامعه تعریف شود (Sawyer, 2006, 33).

شکل شماره ۱ = مدل مفهومی پژوهش

معرفی منطقه مورد مطالعه

تبریز به عنوان پایتخت گردشگری ۲۰۱۸ کشورهای اسلامی، کلانشهری در شمالغرب ایران و مرکز استان آذربایجان شرقی است. این شهر، بزرگ‌ترین قطب اقتصادی منطقه شمال غرب ایران و مناطق ترک نشین بوده و مرکز اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی، فرهنگی و نظامی این منطقه شناخته می‌شود. تبریز شهری است صنعتی و نیمه کشاورزی که به جهت واقع شدن بر سر راه ترکیه و اروپا یک شهر ترانزیتی محسوب می‌شود (شهرداری تبریز، ۱۳۹۷). شهر تبریز به عنوان مرکز استان آذربایجان شرقی، یکی از شهرهای تاریخی، اثرگذار و مهاجرپذیر کشور است. به دلیل موقعیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تبریز همواره طیف وسیعی از افراد با اهداف گوناگون به این شهر مهاجرت کرده اند (مفرح بناب و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۱). منطقه ۱ شهرداری تبریز یکی از مناطق ده‌گانه شهرداری کلان‌شهر تبریز می‌باشد. جمعیت این منطقه برپایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۲۱۲۲۰۶ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). که ۱۴ درصد از جمعیت شهر تبریز را تشکیل می‌دهد. رتبه منطقه ۱ به لحاظ دارابودن جمعیت فعال اقتصادی در کلانشهر تبریز ۳ می‌باشد (حاجی زاده و میراب، ۱۳۹۰: ۲۳). این منطقه دارای مساحت ۱۵۴۱ هکتار است (طرح تفصیلی شهرداری تبریز، ۱۳۹۰).

نقشه شماره ۱ = موقعیت سیاسی منطقه مورد مطالعه

یافته‌های توصیفی پژوهش

بررسی یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد از کل نمونه آماری، ۵۲٫۵ درصد افراد نمونه را مردان و ۴۷٫۵ درصد آنها را زنان تشکیل داده اند. ۱۷٫۷ درصد افراد در گروه سنی ۲۵ تا ۲۹ سال، ۵۱٫۸ درصد در گروه سنی ۳۰ تا ۴۹ سال و ۳۰٫۵ درصد ۵۰ سال و بالاتر از آن بودند. ۲۶٫۴ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات متوسطه و دیپلم و ۳۹٫۳ درصد دارای تحصیلات کاردانی و کارشناسی و ۳۴٫۳ درصد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر بوده اند.

یافته‌های استنباطی

مشارکت

شهر خلاق در قرن ۲۱ به معنای شهروندان خلاق است. مسئولان شهری در شهر خلاق خدمات همگانی و زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی را به نوین‌ترین، کاراترین، بهره‌ورترین و زیباترین روش ارائه می‌کنند. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می‌کند، بلکه کل سازماندهی و مدیریت آن به‌طور خلاقانه طرح‌ریزی می‌شود. شهری که بتواند به شکل خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به کار گیرد موفق‌ترین شهر در این قرن خواهد بود (Currid, 2014: 74). فلسفه شهر خلاق این است که همیشه در یک مکان پتانسیل‌های خلاق وجود دارد. باید شرایط به گونه‌ای باشد، که مردم فکر کنند برنامه‌ریزی نمایند و در استفاده از فرصت‌های به وجود آمده، ابتکار عمل داشته باشند. هم‌چنین مردم بتوانند مسائل شهری مهار نشدنی را کنترل و در اداره امور شهر مشارکت کنند. این امر می‌تواند از اداره افراد بی‌خانمان تا ایجاد ارزش یا ترقی محیط بصری باشد. فرض شهر خلاق بر این است که مردم می‌توانند شرایط فوق‌العاده‌ای را ایجاد کنند (Landry, 2006). شاخص مشارکت شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز با استفاده از ۴ شاخص مشارکت در تهیه و اجرای طرح‌ها، مشارکت در اداره امور شهری، مشارکت در ساماندهی و نوسازی و مشارکت در ارائه ایده‌های نو مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. طبق جدول شماره ۲، شاخص مشارکت در اداره امور شهری با میانگین (۱٫۹۸) و

شاخص مشارکت مردم در ارائه ایده‌های نو با میانگین (۲,۱۶) بدترین و بهترین وضعیت را داشته‌اند. اما به طور کلی میانگین کل وضعیت مشارکت بین طیف ۱ تا ۵ با میانگین ۲,۰۴ پایین‌تر از حد متوسط (۳) و در وضعیت نامطلوبی است.

جدول شماره ۲= ارزیابی شاخص مشارکت شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز

شاخص	گویه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
خلاقیت در جذب مشارکت مردمی	مشارکت در تهیه و اجرای طرح‌ها	۳۹,۳	۳۵,۲	۱۳,۳	۶,۳	۶,۰	۲,۰۴
	مشارکت در اداره امور شهری	۳۸,۳	۳۹,۶	۱۲,۲	۵,۵	۴,۴	۱,۹۸
	مشارکت در ساماندهی و نوسازی	۳۴,۹	۴۲,۷	۱۲,۸	۶,۰	۳,۶	۲,۰۰
	مشارکت در ارائه ایده‌های نو	۲۹,۴	۳۹,۱	۲۰,۶	۷,۳	۳,۶	۲,۱۶

فضای شهری متنوع

فضای شهری حاکم بر کلانشهرها باید به گونه‌ای باشد که اجازه شکل‌گیری اجتماعات و فضاهای عمومی جهت شناسایی استعدادها و جوان و خلاق را پدید آورد (ابراهیم زاده و نیری، ۱۳۹۷: ۸). شاخص‌های اصلی و ضروری در یک فضای شهری خلاق به عناصر مختلفی از قبیل کیفیت محیط زیست، شرایط اجتماعی و فرهنگی، کاربرد تکنولوژی، وجود الگوهای اقتصادی و استقرار سیاست عمومی بستگی دارد (شفیعی پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳۱). فضاهای عمومی شهری با درگیر کردن مفاهیمی چون مشارکت، تنوع، سرزندگی، جذابیت، ارزش اقتصادی و هویت بخشی به عنوان موتور محرکه شهر خلاق عمل می‌کنند (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۸).

مجموع پارک‌های شهری در تبریز به احتساب پارک‌های در حال احداث ۱۱۷۴ هکتار است که در مقایسه با دیگر شهرها در ایران نسبتاً بزرگ می‌نماید. اگر چه این اندازه ممکن است مطلوب به نظر آید اما بیشتر پارک‌های در حال احداث در بیرون از مناطق شهری مکان یابی شده‌اند. و شعاع دسترسی ساکنان شهر به این پارک‌ها به یک اندازه نیست. وجود امکانات رفاهی و جاذبه‌های توریستی و گردشگاه‌های طبیعی همراه با معماری سنتی در

سطح شهر تبریز و اطراف تبریز باعث شده که همه ساله تعداد قابل ملاحظه ای گردشگر داخلی و خارجی به این شهر سفر کنند. تحلیل از فضاهاى سبز در شهر تبریز نشان می‌دهد حتی با وجود پوشش بالای ۱۱۱۳۰ هکتار در ماکسیمم فاصله ۸۰۰ متر نیز از نظر توزیع فضایی نارسایی دارد چرا که در این نوع از تحلیل نیز ما شاهد مناطقی هستیم که با عدم وجود سرویس دهی مواجه هستند. بازار تبریز یکی از شاهکاری‌های جالب معماری ایرانی است. طاق‌ها و گنبدها بی نظیر یا کم نظیر دارد. بناهای تاریخی بسیاری، از گذشته تبریز بر جای مانده که نشانه‌هایی از معماری‌های ایرانی در دوران مختلف را نمایش می‌دهند. بیشتر آثار تاریخی پابرجا در این شهر متعلق به دوره‌های ایلخانیان، صفویان، و قاجار می‌باشد. این شهر همچنین دارای آثار و بناهای متعددی از دوران معاصر می‌باشد. از بناهای تاریخی تبریز، می‌توان به بناهای باستانی ارگ تبریز و مسجد کبود در قسمت مرکزی شهر اشاره نمود. ارگ تبریز بنایی آجری است که پیش از سال ۷۰۱ هجری شمسی بر روی آواره‌های مسجدی ساخته شده و از نظر سادگی، اندازه و پایداری، چشم‌گیر است. شاخص تنوع فضای شهری شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز با استفاده از ۴ شاخص وجود فضاهاى سبز متناسب با اقصاء مختلف، وجود معماری خاص و متنوع، وجود مراکز رفاهی، تجاری، ورزشی و وجود بناهای خاص (مذهبی و فرهنگی) مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت نتایج حاصل از جدول شماره ۲ نشان می‌دهد شاخص وجود معماری خاص و متنوع با میانگین (۲,۶۴) و شاخص وجود مراکز رفاهی و تجاری و ورزشی با میانگین (۳,۲۴) بدترین و بهترین وضعیت را داشته‌اند. اما به طور کلی میانگین کل وضعیت شاخص تنوع فضای شهری بین طیف ۱ تا ۵ با میانگین ۲,۹۰ در سطح متوسط (۳) ارزیابی می‌گردد.

جدول شماره ۳= ارزیابی شاخص تنوع فضای شهری در منطقه ۱ شهر تبریز

شاخص	گویه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
تنوع فضای شهری	وجود فضاهاى سبز متناسب با اقصاء مختلف	۱۵,۶	۱۸,۸	۲۶,۶	۲۳,۴	۱۵,۴	۳,۰۴
	وجود معماری خاص و متنوع	۲۲,۷	۳۰,۲	۱۹,۸	۱۵,۱	۱۲,۲	۲,۶۴
	وجود مراکز رفاهی، تجاری، ورزشی	۸,۳	۱۶,۷	۳۷,۰	۱۸,۲	۱۹,۸	۳,۲۴
	وجود بناهای خاص (مذهبی و فرهنگی)	۲۱,۶	۲۶,۰	۲۸,۶	۱۱,۷	۱۲,۰	۲,۶۶

جذب سرمایه

یکی از مهم‌ترین اهداف حوزه اقتصاد شهری، ایجاد شرایط لازم به منظور افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی می‌باشد. سرمایه‌گذاری از جمله شرایط لازم برای افزایش تولید و رشد اقتصادی است. به عبارتی جذب سرمایه‌گذاری در حوزه شهری، عامل مهم و تاثیرگذار بر پیشرفت و رونق اقتصاد شهری است (میرباقری هیر و سلحورزی، ۱۳۹۵: ۱۰۳). در شهرهای خلاق، سرمایه‌گذاری راهی برای ایجاد درآمدهای پایدار برای شهرداری محسوب می‌شود. شهرهای خلاق بهره‌وری بهتری از محیط، پتانسیل‌ها و فرصت‌های موجود شهری می‌شود فرصت‌های شغلی بهتری ایجاد می‌شود. بسترهای لازم برای جذب سرمایه و سرمایه‌گذاری وجود دارد. با توجه به خلاق بودن شهر، سرمایه‌انسانی متخصصی جهت به دست آوردن فرصت‌های شغلی به شهر مراجعه می‌کنند.

جدول شماره ۴=ارزیابی شاخص جذب سرمایه در منطقه ۱ شهر تبریز

شاخص	گویه	خیلی کم	خیلی زیاد	متوسط	کم	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
جذب سرمایه	جذب سرمایه داخل استان	۹۶	۱۸۰	۲۳۰	۲۹۴	۳۱۴	۱۰۹	۳۱۴
	جذب سرمایه ملی	۲۶۰	۳۱۹	۳۱۰	۱۶۷	۲۵۱	۴۴	۲۵۱
	جذب سرمایه خارجی و بین‌المللی	۲۴۷	۳۶۵	۲۸۱	۷۶	۲۲۷	۳۱	۲۲۷
	جذب سرمایه انسانی متخصص	۱۵۱	۱۹۵	۳۰۲	۲۰۳	۳۰۰	۱۴۸	۳۰۰

شاخص جذب سرمایه در منطقه ۱ شهر تبریز با استفاده از ۴ شاخص جذب سرمایه داخل استان، جذب سرمایه ملی، جذب سرمایه خارجی و بین‌المللی و جذب سرمایه انسانی متخصص ارزیابی شده است. طبق نتایج شاخص جذب سرمایه خارجی و بین‌المللی با میانگین (۲،۲۷) و شاخص جذب سرمایه داخلی با میانگین (۳،۱۴۴) بدترین و بهترین وضعیت را داشته‌اند. اما به طور کلی میانگین کل وضعیت شاخص جذب سرمایه بین طیف ۱ تا ۵ با میانگین ۲،۷۳ پایین‌تر از متوسط (۳) ارزیابی می‌گردد.

تکنولوژی ارتباطی

فرایند ایجاد یک شهر خلاق و دانش بنیان، ساده و سریع نمی‌باشد. زیرا مفهوم شهر دانش بنیان به جنبه‌های مختلفی از زندگی اشاره دارد. بنابراین لازم است هرگونه تلاشی در راستای ایجاد و توسعه شهر دانش بنیان از جانب تمامی بخش‌های جامعه از جمله دولت محلی، شهروندان، بخش عمومی، سازمان‌ها، دانشگاه‌ها و غیره فعالانه پشتیبانی گردد. آشنایی شهروندان با فناوری‌های جدید و فراهم نمودن امکان دسترسی به آن‌ها بسیار حائز اهمیت می‌باشد. در راستای توسعه شهر دانش بنیان لازم است فناوری اطلاعات و ارتباطات در آن شهر در سطح بالایی قرار داشته باشند (میراکبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۷۰).

جدول شماره ۵= ارزیابی شاخص تکنولوژی دانش بنیان در منطقه ۱ شهر تبریز

شاخص	گویه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
تکنولوژی ارتباطی	دسترسی آسان به اینترنت و کافی نت	۹,۹	۱۸,۰	۲۷,۹	۲۳,۲	۲۱,۱	۳,۲۷
	دسترسی به عابر بانک	۳,۴	۱۲,۰	۲۹,۹	۳۰,۵	۲۴,۲	۳,۶۰
	دسترسی به دفاتر خدماتی و ارتباطی	۱۶,۴	۲۸,۱	۲۷,۱	۱۶,۷	۱۱,۷	۲,۷۹

شاخص تکنولوژی ارتباطی در منطقه ۱ شهر تبریز با استفاده از ۳ شاخص دسترسی آسان به اینترنت و کافی نت، دسترسی به عابر بانک و دسترسی به دفاتر خدماتی و ارتباطی ارزیابی شده است. طبق نتایج شاخص دسترسی به دفاتر خدماتی و ارتباطی با میانگین (۲,۷۹) و شاخص دسترسی به عابر بانک با میانگین (۳,۶۰) بدترین وضعیت را داشته‌اند. اما به طور کلی میانگین کل وضعیت شاخص تکنولوژی ارتباطی بین طیف ۱ تا ۵ با میانگین ۳,۲۲ بالاتر از متوسط (۳) و مطلوب ارزیابی می‌گردد.

جدول شماره ۶=آزمون تی تک نمونه ای برای ارزیابی شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز

شاخص‌ها	میانگین	انحراف معیار	T	Sig(سطح معنی داری)	با ضریب اطمینان ۹۵٪	
					حد پایین خلاقیات	حد بالای خلاقیات
مشارکت	۲,۰۴	۰,۵۱۱	-۳۸,۲۲	۰,۰۰۰	-۱,۱۱۸	-۱,۱۰۱
تنوع فضای شهری	۲,۹۰	۰,۸۶۷	-۳,۷۸	۰,۰۰۰	-۰,۲۵۱	-۰,۰۵۰
جذب سرمایه	۲,۷۳	۰,۷۰۱	-۲۲,۶۴	۰,۰۰۰	-۰,۶۸۹	-۰,۵۴۸
تکنولوژی ارتباطی	۳,۲۲	۰,۸۵۴	-۸,۳۶	۰,۰۰۰	-۰,۶۳۱	-۰,۴۲۱
جمع	۲,۷۲	۰,۷۳۳	-۱۸,۰۹	۰,۰۰۰	-۰,۶۶۶	-۰,۵۹۳

با بررسی وضعیت شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ تبریز (مشارکت، تنوع فضای شهری، جذب سرمایه، تکنولوژی دانش بنیان) نتایج حاصل در جدول (۶) نشان می‌دهد با توجه به اینکه سطح معنی داری از (۰,۰۵) کمتر است، نتایج را می‌توان به کل جامعه تعمیم داد. شاخص مشارکت با میانگین (۲,۰۴)، شاخص تنوع فضای شهری تبریز با میانگین (۲,۹۰)، شاخص جذب سرمایه با میانگین (۲,۷۳)، شاخص تکنولوژی ارتباطی با میانگین (۳,۲۲)، تا حدودی نزدیک به حد متوسط است. با توجه به اینکه حد بالا و پایین شاخصها منفی است؛ در مجموع، میانگین کلی شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ تبریز با میانگین (۲,۷۲)، پایینتر از میانگین حد متوسط (۳) و دارای وضعیت نامطلوبی هستند. از دیدگاه شهروندان، بدترین وضعیت را شاخص مشارکت با میانگین (۲,۰۴) و بهترین وضعیت را شاخص تکنولوژی ارتباطی با میانگین (۳,۲۲) داشته‌اند.

جمع بندی و نتیجه گیری

مکان شهری که خلاقیت در آن روی می‌دهد از نظر جامعه شناسان، برنامه ریزان شهری، جغرافیدانان بسیار اهمیت دارد. چرا که آن شهر، سرزندگی شهری، پویایی شهری موج می‌زند. همین امر توجه نظریه پردازان را به بعد محیطی و مکانی خلاقیت شهری جلب نموده است. برای سنجش خلاقیت شهرها یا شهر خلاق شاخص‌های مختلفی وجود دارد که در هر پژوهشی با توجه به اهداف و ماهیت آن، شاخص‌هایی جهت ارزیابی انتخاب می‌شوند. در این پژوهش ۴ شاخص شهر خلاق (مشارکت، تنوع فضای شهری، جذب سرمایه و تکنولوژی ارتباطی) در منطقه ۱ شهر تبریز مورد ارزیابی و پژوهش قرار گرفت.

شهر تبریز به دلیل مهاجرت‌های بی رویه، رشد فزاینده جمعیت شهری، تغییرات توسعه شهری، وجود خرده فرهنگ‌های مختلف، نبود پویایی و سرزندگی، توزیع نامناسب خدمات شهری، پایین بودن سطح مشارکت و غیره با مشکلات دست و پنجه نرم می‌کند. وجود ناپایداری در مناطق مختلف شهر تبریز به صورت مشکلات متعددی از جمله ناهنجاریهای اجتماعی، عدم مشارکت فعال شهروندان، افزایش هزینه‌های مدیریت شهری، عدم نشاط و سرزندگی شهروندان و غیره بروز یافته است. این موارد به طور کلی سطح عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهروندان را پایین نگهداشته است که نیازمند ارزیابی دقیق و علمی وضعیت توسعه پایداری این شهر را ضروری می‌سازد. سنجش شاخص‌های شهر خلاق در منطقه ۱ شهر تبریز نشان داد در بین شاخص مشارکت شاخص اداره امور شهری با میانگین (۱,۹۸) و شاخص مشارکت مردم در ارائه ایده‌های نو با میانگین (۲,۱۶)، در بین شاخص تنوع فضای شهری شاخص وجود معماری خاص و متنوع با میانگین (۲,۶۴) و شاخص وجود مراکز رفاهی و تجاری و ورزشی با میانگین (۳,۲۴)، در بین شاخص جذب سرمایه شاخص جذب سرمایه خارجی و بین المللی با میانگین (۲,۲۷) و شاخص جذب سرمایه داخلی با میانگین (۳,۱۴۴) و در بین شاخص تکنولوژی ارتباطی شاخص دسترسی به دفاتر خدماتی و ارتباطی با میانگین (۲,۷۹) و شاخص دسترسی به عابر بانک با میانگین (۳,۶۰) به ترتیب بدترین و بهترین وضعیت را داشته اند. این امر نیازمند توجه جدی مسئولین امر، برنامه‌ریزان شهری جهت برنامه ریزی مطلوب شهری در جهت شهر خلاق است.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی، نیری، ناصر (۱۳۹۷) سنجش و ارزیابی وضعیت شاخص‌های شهر خلاق مطالعه موردی: مناطق پنجگانه شهر زاهدان، *جغرافیا و توسعه*، شماره ۵۲.
- حاجی زاده، جواد، میرآب، جلال (۱۳۹۰) گزارش تحلیلی از نتایج سرشماری ۱۳۹۰ به تفکیک مناطق دهگانه شهرداری تبریز، *معاونت برنامه ریزی و توسعه*، مدیریت آمار و تحلیل اطلاعات.
- خان سفید، مهدی (۱۳۹۱) مدیریت شهری و شهر خلاق، *مجله منظر*، (۱۹): ۹۵-۹۲.
- دل انگیزان، سهراب، دهقانی شبانی، زهرا، خانزادی، آزاد، ذیحی دان، محمد سعید (۱۳۹۷) تعیین شاخص‌های شهر خلاق و رتبه بندی کلان شهرهای ایران براساس معیارهای شهر خلاق: با استفاده از روش تاپسیس اصلاح شده، *مجله اقتصاد شهری*، شماره ۱، توالی ۴.
- سرور، رحیم، اکبری، مجید، امانی، مریم، طالشی انبوهی، مرضیه (۱۳۹۵) تحلیل کارایی محلات شهری از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق؛ مطالعه موردی: شهر بناب، *فصلنامه جغرافیا/فصلنامه علمی و پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران*، دوره جدید، سال چهاردهم، شماره ۴۸.
- شفیع پوربوردشاهی، پریا؛ حمیدرضا طیبی مسرور؛ مریم محفوظیان؛ شهرام شریفی (۱۳۹۵). فراتحلیل تبیین نظریه‌ها، الگوها، روش‌ها و تکنیک‌های خلاقیت در معماری و طراحی شهرهای خلاق، *فصلنامه مدیریت شهری*. شماره ۴۴.
- شکویی، حسین (۱۳۸۷)، *دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری*، چاپ دوازدهم، تهران: سمت
- شهبابیان، پویان، رهگذر، عارفه (۱۳۹۱) پیوند محیط خلاق با شهر، *مجله منظر*، شماره ۱۹.
- عباسی، مهسا، شبانی، امیر حسین (۱۳۹۶) بررسی و تعریف شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی شهر خلاق در توسعه شهری اصفهان، *سومین همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی در آغاز هزاره سوم*.
- کلانتری، محسن، رجایی، سید عباس، فتوحی مهربانی، باقر (۱۳۹۵) تحلیلی بر برخورداری کلان شهرهای ایران از شاخص‌های شهر خلاق، *پژوهش‌های جغرافیای برنامه ریزی شهری*، دوره ۴، شماره ۴.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، *سرشماری عمومی نفوس مسکن*.

- مفرح بناب، مجتبی، مجنونى توتاخانه، على، سلیمانی، على رضا، آفتاب، احمد (۱۳۹۷) ارزیابی و تحلیل وضعیت پایداری در کلانشهرها، مطالعه موردی: مناطق دهگانه شهر تبریز، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال سی و سوم، شماره اول، شماره پیاپی ۱۲۸.
- میرباقری هیر، میرناصر، سلاخورزی، ناصر (۱۳۹۵) فصلنامه علمی و پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، سال پنجم، شماره اول.
- Coletta, C. (2008). Fostering the creative city. CEOs for Cities
Http://www. Ceosforcities. Org/files/Fostering the Creative City
Wallace. Pdf.
- Cooke, P. And Lazzeretti, L., Creative Cities(2008), Cultural Clusters
and Local Economic Development, Cheltenham, UK; Northampton,
MA: Edward Elgar, p62
- Currid, E. (2014), New York as a global creative hub: A competitive
analysis of four theories on world cities. Economic Development
Quarterly, 20 (4), 330-350 .
- Florida, R. (2008), The Rise Of The Creative Class Revisited. New
York, NY: Basic Books;
- Florida, R. (2014), The creative class and economic development,
Economic Development Quarterly 2014, Vol. 28(3) 196 –205;
- Florida, Richard(2005)cities and creative class, Routledge, New York-
London.
- Hall, P. (2000). Creative Cities and Economic Development. Urban
Studies, 37(4), 639–649. <https://doi.org/10.1080/00420980050003946>
- Landry, C., & Bianchini, F. (2012). The creative city. Vol. 12, Demos
- Landry,Ch.(2006),Lineages of the creative city. Research Journal for
Creative Cities. Vol., no.1.March,2006.
- Qurchy, m, 2012, creative city, perspective magazine, number 19, p 7
- Sawyer, R. Keith(2006), Explaining Creativity. The Science of Human
Innovation. Oxford: Oxford University Press;

- Winden, W. Den berg, L. and Pol, P.(2007), European Cities in the Knowledge Economy: Towards a Typology, Urban Studies, Vol. 44, No. 3, 2007, p32.

